

Abstract

The author deployed these poems to do a reconnaissance of the city of memory, wander around its old streets and old citadels, and go back to the house his father still inhabits.

Keywords

Morning,
abbatoir,
Daitokuji, San
Francisco, myth

English title

Morning At The Abattoir

1. Morning At The Abattoir
2. Fort Santiago At Night
3. San Francisco
4. At The Daitokuji Temple
5. Workers' Siesta
6. Rain In Baclaran
7. Two Variations On The
Cordilleran Rice Myth
8. Slaughterhouse, sam

UMAGA SA KATAYAN AT IBA PANG TULA

RONALD ARAÑA ATILANO

UMAGA SA KATAYAN

Hindi na ako dumaraan sa katayan
Mula nang pumanaw si Tatay. Dati, sinusundo ko siya
Sa karnehan upang makiangkas ng sakay pauwi,
Naghihintay habang kaniyang nililinis ang duguang mga kutsilyo
O nagsusupot ng liyempong pang-ulam.
Ngayon, nagbu-bus na lang ako. Sa coastal road,
Humihinto ang mga sasakyan sa bintana ng toll gate,
Isang kahel na ilaw sa gitna ng dilim.

At naaalala ko ang isang gabi:

Nagpumilit siyang ipagmaneho si Tiyo pauwi ng Paco
Pagkatapos ng magdamag na inuman.
Ginising ako ni Nanay: *puntahan ko raw siya*. Madaling-araw
Nang bumaba ako sa gitna ng haywey. Natagpuan kong nakabalandra
Ang pulang Toyota sa tagiliran ng toll gate,
Yupi-yupi at nawawala ang unahang gulong.
Wala siya roon. Wala ring sumasagot sa kaniyang telepono.
At sa aking celfone, umaalarma
Ang alas-singko ng umaga. Bumulong ako ng dasal
At nagbaka-sakaling dumeretso na siya sa trabaho.
Sa katayan, naabutan ko siyang nagbibihis
Ng uniporme ng matadero
Habang nagkakape. Hangad kong makita siyang muli
Gaya noong umagang iyon: walang kasugat-sugat,
Nakikipagbiruan sa mga kargador
Sa gitna ng mga nakasabit na pata at tadyang.

GABI SA FORT SANTIAGO

Dumidilim na nang papasukin kami sa tarangkahan ng lumang moog.
Sarado na ang museo ni Rizal, ngunit sa loob,
Alam naming nagsusulat pa rin ang kaniyang estatwa
Sa madilim na karsel (pinapatay kaya ng guwardiya
Ang kaniyang gasera pagdating ng hatinggabi?).
Nagtaguan kami sa likod ng mga anino ng Teatro Sulayman,
Sa gitna ng mga ginagaroteng guho.
Paglaon ay tinunton ang hanay ng nagtatanod na mga poste
Ng lampara (animoy nagliliyab na mga riple
Sa nakayuko naming mga bungo),
At tinungo ang tuktok ng balwarteng nakatanaw sa siyudad.
Doon kami nagsiupuang tila sa balkonahe,
Ikinukuyakoy ang mga binti sa gilid ng nilulumot na pader.

Sa ibaba, itim na langis ang agos at sangsang ng Ilog Pasig,
Pinatitining ng bumababang dilim,
Hinahatak kaming mga lumulutang na tagamasid.
Mistulang multo ang paisa-isang barkong tumitigil sa mga pantalan,
Maya't maya'y umuugong na tila tambuling
Tumatawag
Sa kakauning mga pasahero. Sa kabilang pampang,
Nakabayubay ang pala-palapag na mga dagitab at sulo
Ng Jones Bridge at Escolta, nagsisindi sa tubig
Ng malalamlam na haligi ng apoy,
Sinisigaan
Ang langkay ng mga kuyapong inaanod sa ilog
Na tila parada ng mga bangkay.

SAN FRANCISCO

Nabalam ang kayumangging panatang mamasan
 Ang Tulay ng Golden Gate
 At ang biyaherong pulsang nakaantabay sa numero
 Ng trambiya patungong Bay Area
 Nang isang naliligaw na estranghero
 Ang tumapik sa aking balikat,
 Halos humarang sa aking daan.

Sa Geary Street, nakapiring na mga kabayo
 Ang naggigitgitang mga kawani.
 Sa bangketa, nagtitiklop ng hinigaang karton
 Ang matandang may nangangalisag na alambreng buhok.
 Pawisan ang madilim na mukha ng kasalubong.
 Humihingal ang mga gomang sapatos, nagsisiwalat
 Ng suson-susong mga kalsada't eskinita.
 Nilulukot ng pangamba ang marusing niyang Amerikana
 Sa gitna ng laberinto ng mga kalye.
 Nagbibitaw ng rapidong Ingles na sa aki'y
 Umaalingawngaw
 Bilang mga epikong blues,
                     mga lirikong ghetto
   at gangsta-rap.
 Walang pasintabing nagmamando habang
 Itinuturo ang kasunod na abenida:

Man, just tell me the name of this street.

At sumagot akong ito ang Van Ness Avenue,
 Daang humihiwa sa puso ng San Francisco
 Mulang bitukang-manok na kalsada ng Lombard Street
 Hanggang Mission District,
 Habang aking tinitimbang ang parikala't kapalaran
 Ng isang tagaritong naliligaw sa sariling siyudad
                     Siyang lumalakad nang walang humpay, walang nakakikita,
   sa siyudad na hindi niya nakikilala)
 At nitong Asyanong turistang nagtuturo ng direksiyon
 (Siyang naglalaboy mula malayong arkipelago

sa kabilang dulo ng imperyo).

Kaninong kosmikong mga kamay ang nagpakana ng engkuwentro

Nitong dalawang delegado

Mulang magkalayo, ngunit pinagtiyap, na mga kasaysayan?

Tinangka ko siyang tanungin, halos nagtatalumpati:

Where are you going, brother?

Sabihin sa akin, akong kapuwa mo peregrino.

Akong tulad mo'y naliligaw sa aking sinilangang Maynila

Ngunit heto't sa loob lamang ng tatlong araw

Ay naisapuso

Ang mapa ng iyong estrangherong lungsod!

Ngunit tumingala lamang siya sa nakayukong mga gusali,

Pagkuwa'y bumuntonghininga sa kongkreto

At suminghal na tila sugatang oso:

I am so tired!

SA DAITOKUJI

Nagpapatuloy sa dantaong meditasyon
Ang mga monghe ng Daitokuji,
Taimtim na nagninilay (alinsunod sa ritwal
Ng zazen) sa lumundo nang sahig ng bulwagan,
Sa paanan ng pumusyaw na mga pader.
Bumubulong ng sinaunang sutra't
Binubulay-bulay ang balintuna ng koan
Habang hinihimay ang paghinga.
Hindi tumitigil
Kahit nagsisibak ng kahoy,
Nagkakalaykay ng mga puting bato,
O naglalaga't naghahanda ng tsaa sa hapag.

Sa lilim ng mga puno, nakaluklok sa libingan
Ng mga heneral na nagtayo ng templo,
Masusumpungan ang isang batong lampara.
Ito ang huling alaala ng dakilang mongheng
Si Maestro Rikyu, siyang tagapagdalisyay
Ng ritwal ng tsaa, at walang-tutol na naglaslas
Ng bituka—ayon sa disiplina ng sepukku—
Bilang pagtalima sa utos ng emperador.
Inilagak ang kaniyang pugot na ulo
Sa hardin ng templo,
Sa piling ng bumubulong at nagninilay
Na mga kawayan.

SIESTANG OBRERO

Pagkapananghalian, kalahating oras silang
Naiidlip sa paligid ng pabrika:
Nakahigang magkakatabi sa damuhan,
Nakatalungko't nakahilig sa mga upuan,
Nakasandal sa bakuran, sa mga pader,
Sa poste ng watawat, nakabulagta sa ilalim
Ng dumupok na punong kamatsile.
Tila may kung anong sa kanila'y isa-isang tumudla
At nagpabuwal sa gayong mga alanganing posisyon.
Sa itaas, gumagaralgal ang mga kombeyor belt
At nalalaglag ang alikabok sa kanilang buhok.
Ginagayakan ng basahan nilang mga kamiseta,
Tila kuluntoy na mga rosas, ang pinilakang damo.

ULAN SA BACLARAN

Hatinggabing umaambon ngunit bukas na bukas
Ang lahat ng tindahan sa Kalye Redemptorist.
Walang patlang ang agos ng mga ginagabing kaluluwang
Simputla ng petromax sa magkakatabing mga kioskong
Naglalako ng retrato ng santo, damit ng celfone,
Ng kyutiks at walis tambo, ng pekeng relo,
Kumukutitap na kuwadro at kumakaway na pusang Tsino.
Nababasâ ang artista sa nakabilad na banig
Ng mga piniratang pelikula sa kalsada.
Hininga ng arina't mantika ang bumabalot
Sa mga nakatanghod sa kariton ng fishball at tokneneng.
Walang inaantala ang ulan sa palengke ng mga bumbunan
At imperyo ng gumugulong na mga kalakal.
Tanging ang mga gamugamo sa ilawang poste
Ang ginugulantang ng dumadalas na mga patak.
Maging ang nagniningning na mga pinto ng simbahan
Ay pinagkakanlungan ng mga kumakahig at kumakayod.
Nag-aantanda ang mga tintera ng sampaguita't eskapularyo
At nakaantabay ang manghuhula sa lamesitang altar.
Sa loob, palinga-linga sa mga luhuran ang tindero ng yosi
At hinihipo ng prosti
Ang bendita sa bisig ng mga anghel.
Walang Kristong nagtataboy o nagtataob ng paninda
Ngayong hatinggabing sumisilong
Ang mga mukhang napupuspos
Sa basbas ng ulan.

DALAWANG BERSIYON NG ALAMAT NG KANIN

i.

Nang unang ihain sa kanila ng mga bathala ang kanin sa isang piging sa gubat, inakala ng ating mga ninuno na ang mga butil ng sinaing—mahaba, puting-puti at malambot, halos malagkit—ay mga uod, kaya't tinanggihan nila itong kainin. Kinailangan munang hikayatin sila ng mga bathala (sapagkat mapipilit ang mga ito, walang ipinag-iba sa mga diyoses na Griyego, Romano, at Nordiko) bago pumayag ang tribu, silang pagod na pagod pagkatapos ng isa na namang araw ng pangangaso. Pagkatikim, sumang-ayon sila: totoong napakalinamnam nito (lalo na't sapawan ng inihaw na baboy-ramo at pinakbet) kaya't hiniling nilang makapag-uwi man lamang ng isang buslo. Magiliw na nagpaunlak ang mga bathala, at sa huli'y ipinamana sa tribu ang kanilang banal na mga instruksiyon sa pagsasaka, na sinasabing pinagmulan ng makabagong agham ng produksiyon ng palay sa Asya.

ii.

Bisperas ng Pasko at panggabing balita ang nasa telebisyon. Sa isang segment, iniinterbyu ang tatlong batang yagit sa may tambakan. Itinatanong ng reporter kung ano ang pangarap nilang pagkain para sa Noche Buena, habang abala ang mga ito sa pagkalkal sa bunton ng basura. Isa sa kanila ang tumigil, tumingalang tila nagsasaulo para sa pagsusulit sa eskuwelahan, at sumagot ng *kanin*, na ikinagulat ng reporter, dahil inakala niyang *McDo* o *Chickenjoy* ang itutugon. Bibigyan kita ng isa pang pagkakataon, panghihimok ng reporter, at lalong nalito ang paslit—sori po, Ser, iyon lang talaga ang gusto ko—at sa wakas ay nilubayan niya sila, ngunit umiikot pa ang kamera nang maya-maya'y sinimulang ihawin ng mga bata sa nag-aapoy na lata ang natagpuan nilang hapunan: tatlong mapipintog na uod, tinuhog sa tangkay, na dahan-dahan nilang iniikot sa ibabaw ng apoy, tinitiyak na pantay ang pagkakaluto ng mga balat nitong puting-puti, malambot, halos malagkit.

MATADERO

Madaling-araw kung magkatay ng baboy ang aking ama.
 Maagang gumigising ang mga kapitbahay upang manood;
 Tumitingkayad sa may bakod,
 Umaakyat sa punong aratiles,
 Nakaantabay habang kaniyang isinasalya ang hayop
 Sa malamig na semento at ginigilitan.

Dama niya ang kanilang kilabot
 Pagsirit ng palahaw
 At hanggang mamaos ang mga tili
 Pagkasamid sa sariling dugo.
 Nagpapatlang ang kanilang paghinga
 Bago niya saksakin ang puso nang sa gayo'y
 Hindi mamuo ang dugong
 Sasalukin sa kaldero.

Kumikisay pa ay babanlian ng kumukulong tubig
 Ang maputlang katawan
 At aahitin ang lahat nitong balahibo.
 Pagkatapos, gamit ang malaking kutsilyo,
 Masinop na bibiyakin mula lalamunan hanggang puson.
 Bubuksan at tatactarin ang umusling tadyang.
 Pagpuputul-putulin ang mga pata
 At paghihiwa-hiwalayin ang mga lamanloob.

Nagbibitak na ang pula sa bisig niya't balikat
 At niyayakap siya ng ngiti ng mga nagsisilapit,
 Halos daupin ang duguan niyang kamay,
 Silang may tángang bandehado
 Para sa ibiniling liyempo, bituka, o buto-buto
 Bago iluwas ang mga karne sa palengke.

Pagliwanag, ipauuwi niya sa akin
 Ang ulo ng kinatay, tila tropeo.
 Minsan, sinilip ko ito
 Sa loob ng plastik na bayong:
 Nakangiwi ito sa akin,
 Kagat-kagat ang laylay na dila
 Habang animo'y kumukurap-kurap
 Ang nilalangaw na mga pilikmata.